

КИЇВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ТАРАСА ШЕВЧЕНКА
Історичний факультет
Кафедра етнології та краєзнавства

«ЗАТВЕРДЖУЮ»

Заступник декана

з науково-педагогічної та навчальної роботи

_____ 2022 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ
«Український Київ ХІХ–ХХ ст.: визначні постаті та пам'ятки»
для студентів

галузь знань
спеціальність
освітній рівень
освітня програма

03 Гуманітарні науки
032 Історія України
перший (бакалаврський)
Краєзнавство, екскурсознавство та
історико-культурний туризм

вид дисципліни

вибіркова

Форма навчання	денна
Навчальний рік	2022 /2023
Семестр	6
Кількість кредитів ECTS	3
Мова викладання, навчання та оцінювання	українська
Форма заключного контролю	залік

Викладач: Ставнюк Оксана Вікторівна, кандидатка історичних наук, асистентка кафедри етнології та краєзнавства.

Пролонговано: на 2023/2024 н.р. _____ 2023 р.

(підпис, ПІБ, дата)

на 20__/20__ н.р. _____ «__» _____ 20__ р.

(підпис, ПІБ, дата)

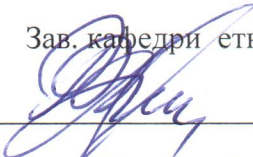
Розробники:

Коцур Анатолій Петрович, доктор історичних наук, професор, професор кафедри етнології та краєзнавства

Ставнюк Оксана Вікторівна кандидатка історичних наук, асистентка кафедри етнології та краєзнавства

ЗАТВЕРДЖЕНО

Зав. кафедри етнології та краєзнавства

 (Капелюшний В. П.)

Протокол № 9 від « 01 » 02 2022 р.

Схвалено науково-методичною комісією історичного факультету

Протокол від « 26 » 02 2022 року № 1

Голова науково-методичної комісії (Терес Н.В.)

ВСТУП

1. Мета дисципліни – сформувати систематизоване уявлення про особливості забудови, архітектури Києва XIX-XX ст., ознайомити студентів з місцями та пам'ятками Києва, пов'язаними з життям видатних українців цього періоду.

2. Попередні вимоги до опанування або вибору навчальної дисципліни:

2.1. Знати основні поняття з історії світової культури, основні тенденції розвитку і характерні риси архітектури, найважливіші пам'ятки зодчества і творчості найвизначніших архітекторів різних стильових напрямків.

2.2. Знати етапи розвитку та історії культури України та Києва, видатні зразки архітектури.

2.3. Володіти навичками джерельної критики, історико-архітектурного аналізу.

3. Анотація навчальної дисципліни:

Розглядаються специфіка забудови, архітектури та пам'яток Києва XIX-XX ст.; соціально-економічні засади, що впливали на київську забудову; адміністративні та правові чинники, які визначали забудову; досліджується життя і діяльність осередку української інтелігенції в Києві (Л. Українка, І. Франко, М. Драгоманов, М. Коцюбинський, М. Лисенко, М. Грушевський), розглядається діяльність наукових закладів Києва XIX ст., а саме: Київського університету Св. Володимира Великого, Київського політехнічного інституту, Київської Духовної Академії, як місць діяльності видатних постатей української історії та науки (Т. Шевченко, М. Костомаров, В. Іконников, М. Грушевський, В. Кирпичов, К. Зворикін, Є. Патон, І. Сікорський, В. Хвойка); будівництво промислових та житлових будівель у Києві; творча робота зодчих та їх роль у забудові міста; ставлення жителів Києва до містобудівних процесів; пам'ятки архітектури Києва XIX-XX ст. Розглядається архітектура, забудова, пам'ятки Києва першої половини XX ст. та її творці. Діяльність видатних постатей під час окупації Києва у Другу світову війну та післявоєнна розбудова міста. Розглядається місце «шістдесятників» в міському просторі Києва (1960-ті – початок 1970-х рр.). І. Драч, М. Вінграновський, В. Дрозд, Гр. Тютюнник, Б. Олійник, В. Дончик, В. Симоненко, М. Холодний, Л. Костенко, В. Шевчук, Є. Гуцало, А. Горська, В. Зарецький, Б. Чичибабін. Вивчається історична роль української інтелігенції XX в боротьбі за встановлення демократичної, незалежної України.

4. Завдання (навчальні цілі): формування системи знань з історії Києва XIX-XX ст.: забудови, архітектури, пам'яток; *засвоїти* зв'язки між сучасними підходами до вирішення найбільш актуальних проблем теорії та практики вивчення історії Києва й передовими методичними прийомами минулого; вироблення вмінь та навичок студентів аналізувати культурно-мистецькі аспекти, стилі та течії в архітектурі Києва XIX-XX ст., соціально-економічні, адміністративні, релігійні та правові чинники, які впливали на київську забудову, життя та діяльність видатних постатей Києва цього періоду, а також вироблення навичок роботи з науковою літературою й джерелами по даному курсу; *вміти* висвітлити зміст історії Києва XIX-XX ст.: забудови, архітектури, пам'яток; діяльність видатних постатей, бути здатними брати участь у діалозі з окреслених питань, використовувати придбані знання в екскурсійній діяльності.

5. Результати навчання за дисципліною:

	Результат навчання (1. знати; 2. вміти; 3. комунікація; 4. автономність та відповідальність)	Форми (та/або методи і технології)	Методи оцінювання та пороговий критерій	Відсоток у підсумко- вій оцінці з дисциплін
Код	Результат навчання	викладання і навчання	оцінювання (за необхідності)	и

1.1	Знати джерельну базу, історіографію, етапи становлення та розвитку знань з історії Києва XIX-XX ст.: забудови, архітектури, пам'яток	лекція, самостійна робота	усне опитування	8%
1.2	Знати основні соціально-економічні, адміністративні, релігійні та правові чинники, які впливали на київську забудову та архітектуру	лекція, самостійна робота	контрольна робота 1	8%
1.3	Знати: специфіку творчої роботи зодчих та їх роль у забудові Києва	лекція, самостійна робота	реферат 1	8%
1.4	Знати: стилі та течії в архітектурі Києва XIX-XX ст.; особливості ставлення жителів Києва до містобудівних процесів	лекція, самостійна робота	есе 1	8%
2.1	Вміти ідентифікувати основні дефініції та базові поняття з історії забудови, архітектури, пам'яток Києва XIX-XX ст.	лекція, самостійна робота	усне опитування, презентація	8%
2.2	Вміти: визначати основні підходи до вивчення історико-культурно-мистецьких проблем навчального курсу	лекція, самостійна робота	усне опитування	8%
2.3	Вміти: складати характеристику архітектурних стилів і течій міста, оперувати поняттями: готика, бароко, класицизм, конструктивізм, модерн, ренесанс тощо	лекція, самостійна робота	усне опитування, презентація	8%
2.4	Вміти: орієнтуватись у специфіці забудови та пам'ятках Києва XIX-XX ст.	лекція, самостійна робота	усне опитування, есе 2	8%
2.5	Вміти: проаналізувати внесок вітчизняних дослідників у вивчення забудови, архітектури, пам'яток Києва XIX-XX ст.	самостійна робота	контрольна робота 2	8%
2.6	Вміти: використовувати здобуті знання з курсу для проведення самостійної дослідницької роботи	самостійна робота	реферат 2	8%
2.7	Вміти оперувати знаннями з історії творення архітектурного обличчя Києва у майбутній професійній діяльності	лекція, самостійна робота	залік	10%
2.8	Вміти застосовувати теоретичні методи при аналізі вивченого матеріалу	лекція, самостійна робота	залік	10%

6. Співвідношення результатів навчання дисципліни із програмними результатами навчання (необов'язково для вибіркових дисциплін, які не входять до блоків спеціалізації)

Дисципліна запропонована у переліку на вільний вибір студентів

7. Схема формування оцінки.

7.1 Форми оцінювання студентів:

- семестрове оцінювання:

1. *Контрольна робота з тем ЗМ1: РН 1.2 – 10 балів/6 балів*.*
2. *Контрольна робота з тем ЗМ2: РН 2.5 – 10 балів/6 балів.*
3. *Реферат ЗМ 1: РН 1.3 – 10 бали/6 бали.*
4. *Реферат ЗМ 2: РН 2.6 – 10 бали/ бали.*
5. *Творче есе РН 1.4 – 10 бали/6 бали.*
6. *Творче есе РН 2.4 – 10 бали/6 бали.*
7. *Презентація тем ЗМ2: РН 2.1 – 10 бали/6 бали.*
8. *Презентація тем ЗМ2: РН 2.3 – 10 бали/6 бали.*

* максимальний бал/ пороговий бал для отримання позитивної оцінки з відповідної форми контролю.

- підсумкове оцінювання:

- форма оцінювання – залік;

- максимальна кількість балів, які може отримати студент – 20;

- оцінюються такі результати навчання студента: вміння оперувати прийомами й методами наукового аналізу вивченого матеріалу; діагностувати навчальний курс; самостійно опрацьовувати програмовий матеріал і проводити критичну роботу з історичними, музеєзнавчими та пам'яткознавчими джерелами; вирішувати спеціалізовані завдання та практичні проблеми у галузі музейної справи й охорони пам'яток, що передбачає застосування певних теорій методів музеєзнавства, пам'яткознавства.

- форма проведення іспиту – письмова, види завдань – завдання, які потребують розгорнутих відповідей;

- мінімальний пороговий рівень оцінки, за якої залік вважається складеним – **20 бали**.

Умовою допуску до заліку є отримання студентом під час семестрового оцінювання не менше ніж **40 балів (критично-розрахунковий мінімум)**. При цьому обов'язковим є успішне складання модульних контрольних робіт. **Рекомендований мінімум** для допуску до заліку– **36 балів**.

7.2 Організація оцінювання:

Контроль знань студента здійснюється за модульно-рейтинговою системою. Загальну кількість балів студента формують семестрові бали, отримані з усіх тем двох змістових модулів; бали, отримані за виконання реферату та презентації; бали, отримані під час модульного контролю, а також бали, отримані під час складання підсумкового контролю (заліку), а саме: за виконання запропонованих завдань.

Зміст курсу поділений на 2 змістових модулі. Кожний змістовий модуль включає в себе лекції, самостійну роботу студентів, які завершуються рейтинговим контролем рівня засвоєння знань програмного матеріалу відповідної частини курсу. У змістовий модуль 1 (ЗМ1) входять теми 1-8, у змістовий модуль 2 (ЗМ2) – теми 9-17.

Оцінка успішності знань студентів здійснюється в двох формах: семестрове оцінювання (контрольні роботи, реферат і презентація) і підсумкове оцінювання (залік).

- підсумкове оцінювання: залік.
- форма оцінювання – залік;
- максимальна кількість балів, які може отримати студент впродовж семестру – 80 балів;
- Оцінюються такі результати навчання студента:
  - форма проведення заліку – письмова, види завдань – завдання, які потребують розгорнутих відповідей;
  - мінімальний пороговий рівень оцінки, за якої залік вважається складеним – 12 балів.
- Необхідна умова допуску до заліку: студент не допускається до заліку, якщо під час семестру набрав менше ніж 48 балів (критично-розрахунковий мінімум). Рекомендований мінімум допуску до заліку 18 балів.

<i>Змістовий модуль 1</i> Історія виникнення і становлення етнічної психології.		<i>Змістовий модуль 2</i> Розвиток і трансформація етнічної ідентичності		<i>Залік</i>
30 залікових балів (максимум)		30 залікових балів (максимум)		20 балів (максимум)
<i>Самостійна робота (реферат, презентація, творче есе)</i>	<i>Модульний контроль</i>	<i>Самостійна робота (реферат, презентація, творче есе)</i>	<i>Модульний контроль</i>	
30 (максимум)	10 (максимум)	30 (максимум)	10 (максимум)	

Реферат оцінюється в діапазоні від 1 до 10 балів.

- наявні основні складові елементи зовнішнього оформлення, проаналізовано основні поняття теми, висловлено особисте ставлення до питань, які викликають дискусію; дана узагальнена аргументована оцінка; зроблені ґрунтовні висновки; 10 балів
- наявні основні складові елементи зовнішнього оформлення, тема розкрита неповністю, обмежена джерельна база та обґрунтування, зроблені висновки; 6 балів

- наявні основні складові елементи зовнішнього оформлення, реферат переважно компілятивного рівня ; 3-4 бали
- розкритий лише один окремих аспект теми, без належної аргументації, власного бачення оцінки й висновків. 1-2 бали

Презентація однієї із запропонованих студентам тем, подається викладачеві впродовж ЗМ 2, але не пізніше останньої декади травня.

Критерії оцінки практичного завдання – презентації:

- Тема дослідження – актуальна, залучено багатий ілюстративний матеріал, історичні відомості про об'єкт дослідження, наявні глибоко обґрунтовані висновки автора, логічно побудований матеріал візуальної презентації, робота оформлена відповідно вимогам до такого виду робіт. 10 балів
- Тема дослідження – актуальна, залучено багатий ілюстративний матеріал, матеріал візуальної презентації підібраний поверхово, робота оформлена відповідно вимогам до такого виду робіт. 8 балів
- Тема дослідження розкрита поверхово, матеріал візуальної презентації не розкриває зміст теми, робота оформлена відповідно вимогам до такого виду робіт. 3-6 бали
- Тема дослідження розкрита поверхово, матеріал візуальної презентації не розкриває зміст теми, робота оформлена з певними огріхами, не відповідає вимогам до такого виду робіт. 1-2 бали

Творче есе на тему персоналій визначних постатей Києва кінця XIX – початку XX ст. та їх впливу на розвиток міста та його соціо-культурного простору.

- Тема творчого есе – актуальна, залучено багатий ілюстративний матеріал, повно висвітлена тема, цілісний, послідовний і несуперечливий текст. Висновок відповідає обраній темі і органічно випливає із сформульованих тез, аргументів і прикладів 10 балів
- Тема творчого есе – актуальна, текст загалом розкриває думку автора, висновки відповідають вибраній темі. Робота має недоліки – відсутність виразної особистісної позиції та її належної аргументації 8 балів
- Тема творчого есе сформульована некоректно, текст має незначні елементи самостійних суджень, відсутні виразна особиста позиція. Робота оформлена відповідно вимогам до такого роду творчих робіт 3-6 балів
- Тема творчого есе не має актуальності, в тексті є неодноразові відхилення від основної теми, висловлюються міркування, не підкріплені аргументами, висновки відсутні, чи не співпадають з темою есе. 1-2 балів

Після завершення відповідно Змістового модулю 1 і Змістового модулю 2 проводяться **контрольні роботи** у формі розгорнутих відповідей на запропоновані питання, зокрема Контрольна робота 1 (остання декада березня) і Контрольна робота 2 (остання декада травня). Контрольна робота складається з 2 питань. Правильна відповідь має 10 балів, Максимальна кількість балів, яку студент може набрати за МК – 10 балів.

Критерії оцінювання контрольних питань:

Відповідь повна, обґрунтована, подане власне бачення проблеми, наявні логічні висновки	10-9 балів
Відповідь повна, подане власне бачення проблеми та зроблені ґрунтовні висновки, проте наявні окремі незначні помилки при викладі фактичного матеріалу	6-5 бали
Відповідь фрагментарна, наявні суттєві помилки при викладі фактичного матеріалу, відсутня логіка викладу.	1 бал

У випадку відсутності студента з поважних причин відпрацювання та перездачі модульних контрольних робіт здійснюються у відповідності до «Положення про порядок оцінювання знань студентів при кредитно-модульній системі організації навчального процесу» від 1 жовтня 2010 року.

При простому розрахунку отримаємо:

	Змістовий модуль 1	Змістовий модуль 2	Залік	Підсумкова оцінка
Мінімум	20	20	20	60
Максимум	40	40	20	100

7.3 Шкала відповідності оцінок

Відмінно / Excellent	90-100
Добре / Good	75-89
Задовільно / Satisfactory	60-74
Незадовільно / Fail	0-59

Загальний обсяг 90 год., у тому числі:

лекції – **42 год.**; самостійна робота – **48 год.**

№	Назва теми	Лекції	Самостійна робота
	МОДУЛЬ 1. Український Київ: визначні постаті та пам'ятки Києва ХІХ ст.		
1.	Вступ. Тема 1. Основі фактори впливу на київську забудову, регулярне розпланування міста ХІХ ст.	2	2
2.	Тема 2. «Нова забудова», «Латинський квартал» – український «Парнас», осередок українського життя в Києві. (Л. Українка, І. Франко, М. Драгоманов, М. Коцюбинський,	4	4

	М. Лисенко, М. Грушевський)		
3.	Тема 3. Приєднання до Києва прилеглих сіл. Пріорка. Т. Шевченко в Києві.	2	2
4.	Тема 4. Київ промисловий та торгівельний. Київський спадок Терещенків-Ханенків (Київські гімназії, Рисувальна школа для українських художників), лікарні, закладення колекцій музеїв	2	4
5.	Тема 5. Релігійні складові впливу на розвиток архітектури та будівництва у Києві XIX ст. Діяльність архітекторів А. Міленського.	2	2
6.	Тема 6. Культурно-мистецькі аспекти розвитку архітектури Києва XIX ст. Міські театри. Діяльність А. Ленкавського, І. Штейна, М. Лисенка.	2	2
7.	Тема 7. Наукові заклади Києва XIX ст. Київський університет Св. Володимира Великого, Київський політехнічний інститут, Київська Духовна Академія як місце діяльності видатних постатей української історії та науки (Т. Шевченко, М. Костомаров, В. Іконников, М. Грушевський, В. Кирпичов, К. Зворикін, Є. Патон, І. Сікорський, В. Хвойка).	4	2
6.	Тема 8. Меморіальні комплекси Києва XIX ст. Байкове, Звіринецьке цвинтарі. Місця поховань видатних українців XIX ст.	2	2
12.	Реферат.		4
13.	Контрольна робота з тем М 1.	1	
	МОДУЛЬ 2. Український Київ: визначні постаті та пам'ятки Києва XX ст.		
14.	Тема 9. Архітектура, забудова, пам'ятки Києва першої половини XX ст. «Будівельна лихоманка» – опрічні, прибуткові будинки, «Київські дачі».	4	4
15.	Тема 10. Творці архітектурного обличчя Києва початку XX ст. Діяльність В. Городецького, О. Кривошеєва, О. Хойнацького, В. Безсмертного, О. Вербицького.	2	2
16.	Тема 11. Київський конструктивізм: громадські споруди, робітничі клуби, інститути, промислові об'єкти, житлові будинки.	2	2
17.	Тема 12. Заснування Київської кінофабрики. Діяльність О. Довженка.	2	2
18.	Тема 13. Київ та кияни в роки другої світової війни. «Міська управа» Києва. Діяльність О. Оглоблина, Ф. Кричевського, О. Теліги, І. Кавалерідзе.	2	2
19.	Тема 14. Архітектура столиці України повоєнних	2	2

	десятиліть. Відбудова промисловості, широке розгортання житлового будівництва.		
20.	Тема 15. Шістдесятники в міському просторі Києва (1960-ті – початок 1970-х рр.) (І. Драч, М. Вінграновський, В. Дрозд, Гр. Тютюнник, Б. Олійник, В. Дончик, В. Симоненко, М. Холодний, Л. Костенко, В. Шевчук, Є. Гуцало, А. Горська, В. Зарецький, Б. Чичибабін).	2	2
21.	Тема 16. Подальша розбудова Києва – Оболонь, Відрадний, Русанівка, Нивки, Березняки, Микільська Борщагівка, Лісний, Виноградар, Троєщина.	2	2
22.	Тема 17. Визначі постаті киян другої половини ХХ ст. (І. Шамо, О. Шалімов, М. Амосов, Б. Патон, І. Миколайчук, Б. Ступка, Р. Биков та ін.)	2	2
23.	Презентація лекції.		4
24.	Контрольна робота з тем М 2.	1	
	ВСЬОГО ЗА СЕМЕСТР:	42	48

Загальний обсяг – 90 год., в тому числі:

Лекцій – 42

Самостійна робота – 48

9. Рекомендовані джерела:

Основні:

1. Берлинський, М. Ф. Історія міста Києва [підгот. тексту до публ., передм. та ком. М. Б. Брайчевського]. К.: Наукова думка, 1991. 314 с.
2. Бокань В., Польовий Л. Історія культури України. — К., 1998.
3. Втрачені об'єкти архітектурної спадщини України / В. В. Вечерський; НДІ теорії та історії архітектури й містобудування. К.: НДІТІАМ, Головкивархітектура, 2002. 592 с.
4. Звід пам'яток історії та культури України: Енциклопедичне видання: У 28 т. Кн. 1: Київ. Ч. 1: А – Л / Редкол.: В. А. Смолій (голова) та ін. К.: Голов. ред. Зводу пам'яток історії та культури при вид-ві «Українська Енциклопедія» ім. М. П. Бажана, 1999. 608 с.
5. Звід пам'яток історії та культури України: Енциклопедичне видання. – Кн. 1: Київ. – Ч. 2: М–С / Редкол. тому: Відп. ред. П. Тронько та ін. Упоряд.: В. Горбик, М. Кіпоренко, Н. Коваленко, Л. Федорова. НАН України. Інститут історії України; Інститут археології України; Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського. К.: Голов. ред. Зводу пам'яток історії та культури при вид-ві «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 2004. С. 585–1216: іл. Бібліогр.: с. 1161–1180. Показч.: с. 1183–1213.
6. Звід пам'яток історії та культури України: Енциклопедичне видання. – Кн. 1: Київ. Ч. 3: С–Я / Редкол. тому: Відп. ред. П. Тронько та ін. Упоряд.: В. Горбик, М. Кіпоренко, Н. Коваленко, Л. Федорова. НАН України. Інститут історії України, Інститут археології, Інститут мистецтвознавства, фольклористики та етнології ім. М. Рильського; Міністерство регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України; Міністерство культури України; Українське товариство охорони пам'яток історії та культури; Головна редакція Зводу пам'яток історії та культури при видавництві «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана. К.: Голов. ред. Зводу пам'яток

- історії та культури при вид-ві «Українська енциклопедія» ім. М.П. Бажана, 2011. С. 1217–2197.
7. Кальницький М., Малаков Д., Юркова О. Нариси з історії Києва. Київ, 2002. С. 139–141.
  8. Історія Києва: від княжої доби до сучасності. Збірник документів і матеріалів: Навч. посібник / За заг. ред. В.Ф. Колесника, А.П. Коцура, Н.В. Терес. К.: Книги-XXI, 2005. 773 с.
  9. Історія української архітектури / Ю.С. Асєєв [та ін.]; ред. В.І. Тимофієнко; українська академія архітектури. К.: Техніка, 2003. 472 с.
  10. Київ. Путівник по зруйнованому місту. К.: Київський університет, 1998. 160 с.
  11. Особняки Києва / О. М. Друг, Д. В. Малаков. К.: Кий, 2004. 823 с.
  12. Пам'ятки історії та культури України: Каталог-довідник. Зошит 2: Каталог-довідник пам'яток історії та культури України: м. Київ / Горбик В.О. (кер. автор. колект.), Гаврилюк Л.О., Денисенко Г.Г., Катаргіна Т.І. та ін. К., 2007. 277 с.
  13. Рибаків М. О. Невідомі та маловідомі сторінки історії Києва. К.: Кий, 1997. 374 с.
  14. Тимофієнко В. Зодчі України кінця XVIII – початку XX ст.: Біогр. довід. К.: НДІТІАМ, 1999. 477 с.
  15. Тит Геврик. Втрачені архітектурні пам'ятки Києва. Нью-Йорк: Український музей, 1982. 67 с.
  16. Третяк Кирило Олегович. Історія забудови та архітектури Києва наприкінці XIX – початку XX століть: Дис... канд. іст. наук: 07.00.01 / Київський ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 1999. 190 с. Бібліогр.: с.179-90.

Додаткові:

1. Архітектори Києва. Режим доступу: <http://toursdekiev.com.ua/uk/arhitektory-kieva>
2. Архитектура Киева: Сборник. К.: ЗНИИЭП, 1982. 114 с.
3. Вакулишин, С. Околиці Києва: документально-публіцистична збірка / С. Вакулишин. – К.: Географіка, 2009. – 152 с. ; мапи.
4. Головні та міські архітектори Києва: 1799-1999 / М.В. Виноградова, М.Б. Кальницький, Д.В. Малаков та ін. К.: НДІТІАМ, 1999. 36 с.
5. Гирич І. Київ як українське місто // Гирич І. Український Київ кінця XIX — початку XX ст.: культурологічний есей. Київ, 2017. С. 93–111.
6. Гирич, І. Історичні мандрівки Києвом. "Латинський квартал" –
7. Українська вулиця. Екскурсія друга : [Маршрут 2. Вул. Б.Хмельницького – Терещенківська – сквер Т. Шевченка – Національний університет – Л. Толстого – Паньківська – П.Сагайдачного]/ І. Гирич // Історія в школах України. – 2008. – № 3. – С. 41–47.
8. Документи ЦДІА УРСР у м. Києві про економічний розвиток і благоустрій міста у XIX і на початку XX ст. *Архіви України*. 1981. № 3. С. 67–81.
9. Дубелир Г.Д. Городские улицы и мостовые. К., 1912. 407 с.
10. Донік О.М. Купці-українці Києва в умовах уніфікаційної політики російського уряду (кінець XVIII — середина XIX ст.) Проблеми історії України XIX – початку XX ст.: Зб. наук. пр. — 2020. — Вип. 30. — С. 7-27. — Бібліогр.: 29 назв. — укр.
11. Донік О. М. Родина Терещенків в історії доброчинності. Київ, 2004. 314 с. та ін.
12. Жадько В. О. Український некрополь. – К.,2005.-С.184.
13. Енциклопедія Києва. Режим доступу: <http://wek.kiev.ua/>
14. Кілессо С.К. Архітектура Києва радянської доби. *Народна творчість та етнографія*. 1981. № 5. С. 11–22.
15. Кілессо С.К. Київ архітектурний. К.: Будівельник, 1987. 160 с.
16. Київ. Короткий топонімічний довідник. Довідкове видання / Л. А. Пономаренко, О. О. Різник — К.: Видавництво «Павлім», 2003. — С. Нова Забудова — ISBN 966-686-050-3.

